

Κρατικό-εταιρικό έγκλημα, αντεγκληματική πολιτική και ο ρόλος της Υπερεθνικής Εγκληματολογίας

ΣΤΕΛΛΑ ΑΓΓΕΛΗ

Διδάκτωρ Εγκληματολογίας, Μεταδιδακτορική ερευνήτρια

Περίληψη

Είναι γεγονός ότι η Εγκληματολογία έχει αποκλείσει για αρκετό καιρό τη μελέτη των διεθνών εγκλημάτων από το ερευνητικό της πεδίο. Όμως, από το 2007 και έπειτα, μία μικρή ομάδα εγκληματολόγων, κυρίως Ολλανδοί και Αμερικανοί, υποστηρίζει ότι τα διεθνή εγκλήματα ως εγκλήματα μεγάλης κλίμακας, τα οποία διαπράττονται από ισχυρές πολιτικές (κράτη) και επιχειρηματικές (εταιρείες) οργανώσεις, αποτελούν σοβαρό κίνδυνο για την ανθρωπότητα και γι' αυτό είναι επιτακτική η μελέτη τους από την επιστήμη της Εγκληματολογίας. Στο πλαίσιο αυτό αναπτύχθηκε η Υπερεθνική Εγκληματολογία (*Supranational Criminology*), μία νέα εγκληματολογική προσέγγιση, η οποία αφενός αναλύει αυτού του είδους την εγκληματικότητα και αφετέρου προτείνει στρατηγικές αντεγκληματικής πολιτικής οι οποίες αποσκοπούν στην πρόληψη και καταστολή τέτοιων εγκλημάτων. Επίσης, σημαντική καινοτομία της Υπερεθνικής Εγκληματολογίας είναι η αναγνώριση της διάπραξης διεθνών εγκλημάτων από εταιρείες σε συνεργασία με κρατικούς φορείς, το λεγόμενο κρατικό-εταιρικό έγκλημα (*state-corporate crime*), το οποίο ως έννοια εισήγαγαν οι Αμερικανοί εγκληματολόγοι Ronald C. Kramer και Raymond J. Michalowski το 1991. Το παρόν άρθρο στοχεύει να παρουσιάσει τις θέσεις της Υπερεθνικής Εγκληματολογίας και πως αυτή συμβάλλει, μέσα από την μελέτη του κρατικού-εταιρικού εγκλήματος, ώστε να αναπτυχθούν στρατηγικές για την πρόληψη και καταπολέμηση σοβαρών παραβιάσεων του διεθνούς ποινικού δικαίου ή τουλάχιστον να ελαχιστοποιηθούν οι καταστροφικές επιπτώσεις τους.

1. Εισαγωγή

Υπάρχει μια μικρή μερίδα εγκληματολόγων²⁴⁹ οι οποίοι εκτιμούν ότι η επιστήμη της εγκληματολογίας έχει αποκλείσει για πάρα πολύ καιρό τα διεθνή εγκλήματα από το πεδίο της έρευνάς της. Αναφέρουν ότι η συγκεκριμένη επιστήμη διέπεται από ένα τοπικιστικό πνεύμα, επειδή μέχρι και τις αρχές του 21ου αιώνα οι συμβατικές μορφές εγκληματικότητας (δηλαδή τα κοινά εγκλήματα του εσωτερικού ποινικού δικαίου, όπως κλοπές, σωματικές βλάβες, απάτες κλπ.) παραμένουν στο επίκεντρο της εγκληματολογικής έρευνας (Friedrichs 2007: 4). Είναι δε αξιοσημείωτο το γεγονός ότι η εγκληματολογία δεν ακολούθησε την εξέλιξη του διεθνούς δικαίου, όπου ειδικά μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, ένα υπερεθνικό Ποινικό Δίκαιο άρχισε να αναδεικνύεται με αποκορύφωμα τη δημιουργία των διεθνών ad hoc ποινικών δικαστηρίων της πρώην Γιουγκοσλαβίας και της Ρουάντας και τη δημιουργία του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου το 2002.

Μερικοί εγκληματολόγοι όπως οι Smeulers και Haveman (2008:3) υποστηρίζουν ότι υπάρχουν τρεις λόγοι γι' αυτή τη στάση της εγκληματολογίας απέναντι στα διεθνή εγκλήματα:

Πρώτον, ο ποινικός ορισμός των διεθνών εγκλημάτων δεν πηγάζει από τον εθνικό νομοθέτη όπως στα κοινά εγκλήματα, αλλά από συμφωνίες και συνθήκες της διεθνούς κοινότητας, δηλαδή, το διεθνές δίκαιο (Μυλωνόπουλος 1993: 31-33). Κατά συνέπεια οι εγκληματολόγοι θεωρούν ότι τα διεθνή εγκλήματα δεν εμπίπτουν στην κατηγορία των κλασικών εγκλημάτων που εκείνοι μελετούν, με αποτέλεσμα να τα παραγκωνίζουν από την ερευνητική τους δραστηριότητα.

Δεύτερον, σημαντικό ρόλο στην πραγματοποίηση των διεθνών εγκλημάτων έχει το κράτος. Συγκεκριμένα η νομική επιστήμη περιγράφει τα διεθνή εγκλήματα ως «δομική» ή «συστηματική» εγκληματικότητα, η οποία υποκινείται από το κράτος και πραγματοποιείται για λογαριασμό του ίδιου του κράτους (Γιόκαρης & Παζαρτζή 2008: 6-25). Επομένως, σ' αυτήν την περίπτωση το κράτος από διώκτης μετατρέπεται σε παραβάτη, με αποτέλεσμα το θεωρητικό πλαίσιο ανάλυσης να αντιστρέφεται. Είναι αυτή η αντιστροφή που εμποδίζει τους κλασικούς εγκληματολόγους να μελετήσουν τη διεθνή εγκληματικότητα, διότι τα θεωρητικά μοντέλα που έχουν αναπτυχθεί, εξηγούν κατά κύριο λόγο την ατομική παραβατικότητα (Αλεξιάδης 2004: 9-15).

249. Π.χ. Α. Smeulers Καθηγήτρια Διεθνούς Εγκληματολογίας στο Πανεπιστήμιο Tilburg στην Ολλανδία, D. Friedrichs Καθηγητής Κοινωνιολογίας & Ποινικής Δικαιοσύνης στο Πανεπιστήμιο Scranton στην Πενσυλβάνια των Η.Π.Α., Gregg Barak Καθηγητής Εγκληματολογίας & Ποινικής Δικαιοσύνης στο Πανεπιστήμιο Eastern Michigan University στο Μίσιγκαν των Η.Π.Α., David Klauzlarich Καθηγητής Κοινωνιολογίας στο Πανεπιστήμιο Southern Illinois University Edwardsville, κ.ά.

Τρίτον, οι δυσκολίες που αφορούν την έρευνα πεδίου. Τα διεθνή εγκλήματα λαμβάνουν χώρα κυρίως σε εμπόλεμες περιοχές, με συνέπεια ο εντοπισμός τους να είναι δυσχερής. Επίσης, η χρηματοδότηση αυτών των ερευνών αποτελεί ένα ακόμη εμπόδιο για τους εγκληματολόγους αφού οι κρατικοί φορείς αποφεύγουν την επιχορήγηση μελετών που θα εκθέσουν εγκληματικές πράξεις του ίδιου του κράτους. Τέλος είναι εξίσου σημαντικό ότι τα διεθνή εγκλήματα διαπράττονται σε περιοχές που μέχρι πρόσφατα δεν ήταν στο άμεσο ερευνητικό ενδιαφέρον των δυτικών εγκληματολόγων, οι οποίοι ασχολούνται κυρίως με την κοινή εγκληματικότητα των χωρών τους (Smeulers & Haveman 2008:9-12).

Τα τελευταία χρόνια εμφανίστηκε η υπερεθνική εγκληματολογία, μια νέα εγκληματολογική προσέγγιση που έχει αντικείμενό της, τη μελέτη των διεθνών εγκλημάτων. Η υπερεθνική εγκληματολογία μελετά τα διεθνή εγκλήματα που μπορεί να διαπράττουν όχι μόνο τα κράτη και οι φορείς τους αλλά και ισχυρές επιχειρηματικές οργανώσεις. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχει η μελέτη των διεθνών εγκλημάτων που τελούνται με τη συνεργασία κρατικών φορέων (π.χ. εθνικοί στρατοί) και ιδιωτικών επιχειρήσεων (π.χ. ιδιωτικές επιχειρήσεις στρατού). Η υπερεθνική εγκληματολογία υποστηρίζει ότι οι ιδιωτικές επιχειρήσεις εμπλέκονται στη διάπραξη των διεθνών εγκλημάτων με δύο μορφές: α) την μορφή του εταιρικού εγκλήματος και β) την μορφή του κρατικού-εταιρικού εγκλήματος, (Huisman 2008:182-184). Εμείς στο παρόν άρθρο θα μελετήσουμε το κρατικό-εταιρικό έγκλημα διότι παρόλη την έκταση του στη σύγχρονη κοινωνία έχει μελετηθεί ελάχιστα από την επιστήμη της εγκληματολογίας.

2. Υπερεθνική Εγκληματολογία (Supranational Criminology):

Η εγκληματολογία των διεθνών εγκλημάτων

Η υπερεθνική εγκληματολογία είναι η εγκληματολογία που ασχολείται με τη μελέτη των διεθνών εγκλημάτων. Τα διεθνή εγκλήματα έτσι όπως ορίζονται στο διεθνές ποινικό δίκαιο (Βλ. Καταστατικό Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, Ν. 3003/2002), αποτελούν απειλή για ολόκληρη την ανθρωπότητα και η ποινικοποίησή τους απορρέει περισσότερο από το ενδιαφέρον της διεθνούς κοινότητας παρά των εθνικών κρατών. Έτσι, το ποινικό σύστημα που ασχολείται με τα διεθνή εγκλήματα, δηλαδή το διεθνές ποινικό δίκαιο, είναι ένα *sui generis* υπερεθνικό δίκαιο (Βλ. Newsletter Criminology and International Crimes 2006: 2). Γι' αυτό το λόγο οι εγκληματολόγοι που ερευνούν τα διεθνή εγκλήματα (κυρίως Ολλανδοί) ονόμασαν αυτού του είδους την εγκληματολογία «υπερεθνική» (Smeulers 2006).

Τον Απρίλιο του 2007 πραγματοποιήθηκε μια Συνάντηση Ειδικών στο Πανεπιστήμιο του Μάαστριχτ της Ολλανδίας με σκοπό τον σχεδιασμό του ερευνητικού αντικειμένου της υπερεθνικής εγκληματολογίας (βλ. λεπτομέρειες της Συνάντησης Newsletter Criminology and International Crimes, 2007: 2-4). Ένα από τα συμπεράσματα της Συνάντησης ήταν ότι η εγκληματολογία ως επιστήμη αντιμετωπίζει σοβαρές προκλήσεις, τις οποίες για να αντιμετωπίσει, θα πρέπει να αλλάξει κατεύθυνση. Ποιες είναι όμως αυτές οι προκλήσεις; Ενδεικτικά αναφέρονται: η καταστροφή του φυσικού περιβάλλοντος (αν και η «Πράσινη» λεγόμενη Εγκληματολογία ασχολείται με τα εγκλήματα κατά του περιβάλλοντος από τις αρχές της δεκαετίας του 1980), οι κλιματικές αλλαγές, η εξαφάνιση διαφόρων ειδών, οι νέες πανδημίες, η ακραία στέρωση και φτώχεια, η χρήση πυρηνικών όπλων, η εμφύλιοι πόλεμοι κ.ά. Η υπερεθνική εγκληματολογία θεωρεί όλα τα προαναφερθέντα ως εγκλήματα μεγάλης κλίμακας τα οποία διαπράττονται από ισχυρές πολιτικές και επιχειρηματικές οργανώσεις και επισημαίνει ότι η εγκληματολογία του 21ου αιώνα θα πρέπει να συμπεριλάβει και αυτά, μαζί με τις παραδοσιακές μορφές εγκληματικότητας, στο ερευνητικό της πεδίο (βλ. Newsletter Criminology and International Crimes 2007: 31).

Επιπλέον συμμετέχοντες σε αυτήν τη Συνάντηση Ειδικών υποστήριξαν ότι η παγκοσμιοποίηση δεν μπορεί να αγνοηθεί όταν προσπαθούμε να ορίσουμε το πλαίσιο της υπερεθνικής εγκληματολογίας. Η εποχή της παγκοσμιοποίησης χαρακτηρίζεται από την αποδιοργάνωση και επαναδιοργάνωση των κοινωνιών σε παγκόσμιο επίπεδο, προκαλώντας αυξανόμενη βία και εγκληματική συμπεριφορά μέσα και ανάμεσα στα κράτη. Επίσης, στην εποχή της παγκοσμιοποίησης τα εγκλήματα μεγάλης κλίμακας, δεν αφορούν μόνο τους δράστες και τα θύματα μιας συγκεκριμένης χώρας, αλλά πολλών χωρών. Επομένως, η υπερεθνική εγκληματολογία θα πρέπει να συγχρονιστεί με την παγκόσμια κοινωνία και όχι με το νομικό σύστημα κάποιου κράτους (Barak 2008: 52-53) ώστε να αναλύσει και να αντιμετωπίσει τέτοιου είδους εγκλήματα.

Εντούτοις, οι συγκεκριμένες απόψεις ενέχουν σοβαρούς κινδύνους. Η απόρριψη του παραδοσιακού ποινικού συστήματος προς χάριν της «παγκόσμιας κοινωνίας» δημιουργεί κενά και ερωτηματικά. Αν παραγκωνιστούν τα ισχύοντα εθνικά νομικά συστήματα, ποιος θα ορίζει τι είναι έγκλημα σε μία «παγκόσμια κοινωνία»; Οι παγκόσμιοι οργανισμοί; Με ποια δικαιοδοσία; Τα κράτη; Ποια κράτη; Τα ισχυρά; Ποιος ο ρόλος των λιγότερο ισχυρών ή των αδύναμων κρατών; Με τι κριτήρια θα ορίζει η «παγκόσμια κοινωνία» το έγκλημα και τον εγκληματία; Τα συγκεκριμένα ερωτήματα είναι πολύ σημαντικά και η υπερεθνική εγκληματολογία δεν τα εγείρει καθόλου στην ανάλυσή της. Επομένως αντιλαμβανόμαστε ότι οι απόψεις της υπερεθνικής εγκλημα-

τολογίας σε μια «παγκόσμια κοινωνία» δημιουργούν ασάφειες και μπορεί να χρησιμοποιηθούν από τους ισχυρούς και δη τα ισχυρά κράτη ή ισχυρούς υπερεθνικούς οργανισμούς για την επιβολή της θέλησής τους στα λιγότερα ισχυρά κράτη με σκοπό την εξυπηρέτηση των δικών τους συμφερόντων. Είναι αξιοσημείωτο ότι, οι απόψεις της υπερεθνικής εγκληματολογίας δεν έχουν δεχθεί κριτική από τους υπόλοιπους εγκληματολόγους μέχρι τώρα χωρίς να είμαστε σε θέση να γνωρίζουμε τους λόγους. Πιθανές αιτίες είναι ότι πρώτον, η συγκεκριμένη προσέγγιση έχει εμφανιστεί πρόσφατα, και δεύτερον, η μελέτη των διεθνών εγκλημάτων παραμένει σχεδόν ανύπαρκτη στην ατζέντα της επιστήμης της εγκληματολογίας, με συνέπεια οι εγκληματολόγοι να αδιαφορούν.

2.1 Αντικείμενο υπερεθνικής εγκληματολογίας

Τα ερευνητικά αντικείμενα της υπερεθνικής εγκληματολογίας (Haveman & Smeulers 2008:18) είναι τα εξής:

- 1) η μελέτη των διεθνών εγκλημάτων - έτσι όπως ορίζονται στο Καταστατικό του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου - ή παρόμοιων εγκλημάτων, δηλαδή εγκλημάτων τα οποία θεωρούνται σοβαρά για όλη την ανθρωπότητα,
- 2) η χαρτογράφηση αυτού του είδους της εγκληματικότητας,
- 3) η ποιοτική και ποσοτική ανάλυση των διεθνών εγκλημάτων,
- 4) η εξέταση θεωριών που θα μπορούσαν να εξηγήσουν και να παραγάγουν ένα μοντέλο ανάλυσης των μορφών αυτής της εγκληματικότητας,
- 5) η μελέτη μοντέλων παρέμβασης για την αποκαταστατική δικαιοσύνη,
- 6) η ανάπτυξη στρατηγικών πρόληψης και καταστολής τέτοιων εγκλημάτων.

Ο Friedrichs, όμως, υποστηρίζει ότι μια πραγματικά εξελιγμένη υπερεθνική εγκληματολογία πρέπει να περιέχει ένα ευρύτερο φάσμα αντικειμένων μελέτης εκτός των προαναφερθέντων, ώστε να μπορεί να ανταποκριθεί στη σύγχρονη κοινωνία (Friedrichs 2008: 38). Τέτοια αντικείμενα μελέτης, γνωστά στην επιστήμη της εγκληματολογίας, είναι τα εγκλήματα του κράτους. Εξάλλου, παραδοσιακά τα διεθνή εγκλήματα διαπράττονται από τα κράτη, επομένως, τα διεθνή εγκλήματα μπορούν να ενταχθούν στην κρατική εγκληματικότητα. Επίσης αντικείμενα μελέτης πρέπει να είναι το κρατικό-εταιρικό έγκλημα, τα εγκλήματα που σχετίζονται με την παγκοσμιοποίηση, τα εγκλήματα των διεθνών χρηματοπιστωτικών οργανισμών, τα εγκλήματα των πολυεθνικών εταιρειών, τα θύματα των διεθνών εγκλημάτων, το διεθνές δίκαιο και τα διεθνή δικαστήρια (Friedrichs 2008: 39).

Η υπερεθνική εγκληματολογία διαφοροποιείται αρκετά όσον αφορά το περιεχόμενο του εγκλήματος από την παραδοσιακή εγκληματολογία. Ο Friedrichs (1998) επισημαίνει ότι στην υπερεθνική εγκληματολογία ο όρος «έγκλημα» πρέπει να αντικατασταθεί από την «κοινωνική βλάβη» (social harm), όρος που χρησιμοποιήθηκε από τον Herman Schwendinger και την Julia Schwendinger στο γνωστό τους άρθρο «Defenders of order or guardians of human rights?» (1970) και δημοσιεύθηκε στο ακαδημαϊκό περιοδικό *Issues in Criminology* (βλ. Cohen 1993). Οι δύο εγκληματολόγοι χρησιμοποίησαν αυτόν τον όρο για να περιγράψουν τα εγκλήματα των ισχυρών και τα εγκλήματα του κράτους τα οποία δεν αποτελούσαν τότε ειδική κατηγορία στο κοινό ποινικό δίκαιο. Έτσι, ο Friedrichs πιστεύει ότι το κριτήριο της «κοινωνικής βλάβης» ως στοιχείο της έννοιας του εγκλήματος δίνει τη δυνατότητα στην υπερεθνική εγκληματολογία να εξετάσει όλα εκείνα τα εγκλήματα τα οποία η κλασική εγκληματολογία αγνοούσε. Την άποψή του συμμερίζονται και άλλοι εγκληματολόγοι, όπως ο Barak. Όμως η προσέγγιση της «κοινωνικής βλάβης» θα πρέπει να ερευνηθεί με προσοχή, διότι ενέχει κίνδυνο διεύρυνσης της έννοιας του εγκλήματος, και δεν αφορούν την εγκληματολογία όλες οι κοινωνικά επιβλαβείς πράξεις (Friedrichs 2008: 34). Επομένως, το ερευνητικό πεδίο της υπερεθνικής εγκληματολογίας δεν περιλαμβάνει μόνο την ανάλυση των διεθνών εγκλημάτων. Αντίθετα, μια πιο ευρεία κατηγορία εγκλημάτων, όπως π.χ. τα εγκλήματα του κράτους (state crimes), τα εταιρικά εγκλήματα (corporate crimes) και τα εγκλήματα των ισχυρών (crimes of the powerful) αποτελούν επίσης αντικείμενα μελέτης. Εντούτοις, αυτές οι μορφές εγκληματικότητας μελετήθηκαν για πρώτη φορά από τρεις σημαντικούς επιστήμονες της ονομαζόμενης από την ομάδα των υπερεθνικών εγκληματολόγων «κλασικής» εγκληματολογίας:

Ο Αμερικάνος κοινωνιολόγος Edwin H. Sutherland, ο οποίος με τη θεωρία του για τα «εγκλήματα του λευκού περιλαιμίου» το 1939 (Sutherland 1940) αμφισβήτησε το στερεότυπο του εγκληματία που επικρατούσε μέχρι τότε στην κοινή αντίληψη (εγκληματίας = άτομο κατώτερης κοινωνικοοικονομικής τάξης) και αναφέρθηκε στα άτομα των ανώτερων κοινωνικοοικονομικών τάξεων, οι οποίοι διαπράττουν εγκλήματα στο πλαίσιο της επαγγελματικής τους δραστηριότητας (Αλεξιάδης 2004: 129), χωρίς ωστόσο να στιγματίζονται ως «εγκληματίες» (Αλεξιάδης 2004: 129). Ο William Chambliss καθηγητής κοινωνιολογίας στο George Washington University στην Ουάσιγκτον των Η.Π.Α., το 1988 αναφέρεται στα κρατικά-οργανωμένα εγκλήματα ή εγκλήματα του κράτους (Chambliss 1989: 184) ως τις «πράξεις που ο νόμος ορίζει ως εγκληματικές και διαπράττονται από κρατικούς λειτουργούς κατά την άσκηση των καθηκόντων τους» (Chambliss 1989: 184). Ο Stanley Cohen Επίτιμος Καθηγη-

τής Κοινωνιολογίας στο London School of Economics, στο άρθρο του «Human Rights and Crimes of the State: The Culture of Denial» το 1993 το οποίο δημοσιεύθηκε στο επιστημονικό περιοδικό *Australian and New Zealand Journal of Criminology*, καλεί την εγκληματολογία να μελετήσει τις παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ως εγκλήματα του κράτους (Cohen 1993: 97). Οι αναλύσεις των προαναφερθεισών εγκληματολόγων θα μπορούσαν να θεωρηθούν ως οι βάσεις της υπερεθνικής εγκληματολογίας.

2.2 Κρατικό-εταιρικό έγκλημα (*state-corporate crime*)

Ο όρος κρατικό-εταιρικό έγκλημα προτάθηκε από τον Michalowski στον Kramer το 1989, για τις πράξεις που οδήγησαν στο ατύχημα του διαστημικού λεωφορείου Challenger. Το λεωφορείο εξερχόγρη 73 δευτερόλεπτα μετά την απογείωσή του, στις 27 Ιανουαρίου 1986, με αποτέλεσμα να χάσουν τη ζωή τους και τα επτά μέλη της αποστολής. Για τον Kramer, για το ατύχημα του Challenger ήταν υπεύθυνοι δύο διαφορετικοί οργανισμοί: η κρατική NASA και η ιδιωτική Morton Thiokol Inc., η οποία δραστηριοποιείται στα διαστημικά συστήματα. Το ατύχημα δηλ. ήταν απόρροια αυτής της συνεργασίας. Στη συνέχεια και κατά τη διάρκεια του 1990, ο Kramer παρουσίασε αυτή την ιδέα του σε τρία αμερικανικά συνέδρια²⁵⁰ με σκοπό να καταγράψει τα σοβαρά αδικήματα που προκύπτουν από τη συνεργασία ιδιωτικών και κυβερνητικών φορέων (Kramer κ.ά. 2002: 269), τα οποία είχαν αγνοηθεί ως παραβατική συμπεριφορά από την εγκληματολογία. Έτσι, δημιουργήθηκε μια νέα κατηγορία αδικημάτων για μελέτη από την εγκληματολογία. Πρέπει να σημειωθεί ότι τόσο αυτή η κατηγορία όσο και οι επόμενες κατηγορίες αδικημάτων που προσδιορίστηκαν δεν ανταποκρίνονται σε νέα αδικήματα στο ποινικό δίκαιο. Σύμφωνα με την υπερεθνική εγκληματολογία τα συγκεκριμένα αδικήματα χρειάζονται μια διαφορετική, από αυτή της κλασσικής εγκληματολογίας, εννοιολογική προσέγγιση (Kramer & Michalowski 2007: 200) ώστε να τα εξηγήσει. Πριν συνεχίσουμε την ανάλυσή μας πρέπει να σημειώσουμε ότι η θεωρία του κρατικού-εταιρικού εγκλήματος είναι μια νέα θεωρία με πενιχρή βιβλιογραφία και κατά συνέπεια οι πηγές μας είναι περιορισμένες.

Υπάρχουν τρεις ορισμοί του κρατικού-εταιρικού εγκλήματος που δεν έχουν αμιγώς νομικό χαρακτήρα. Ο πρώτος που διατυπώθηκε είναι του Kramer

250. 1) Μάρτιος 1990 North Central Sociological Association and the Southern Sociological Society, 2) Μάιος 1990 Edwin Sutherland Conference on White Collar Crime: 50 years of Research and Beyond, 3) Αύγουστος 1990 Annual Meeting of the Society for the Study of Social Problems. Βλ. Kramer κ.ά., 2002, σελ. 269.

(1990), ο δεύτερος των Kramer²⁵¹ και Michalowski²⁵² (1990) και ο τρίτος των Aulette²⁵³ και Michalowski (1993). Εμείς θα αναφερθούμε και στους τρεις. Έτσι, σύμφωνα με τον πρώτο ορισμό του Kramer που βασίστηκε στη μελέτη του ατυχήματος του Challenger: το κρατικό-εταιρικό έγκλημα είναι «η παράνομη ή η κοινωνικά επιβλαβής πράξη, η οποία αποτελεί το συλλογικό προϊόν της αλληλεπίδρασης μεταξύ μιας εμπορικής εταιρείας και ενός κρατικού φορέα που εμπλέκονται σε μια κοινή προσπάθεια. Αυτά τα εγκλήματα περιλαμβάνουν την ενεργή συμμετοχή δύο ή περισσότερων οργανώσεων, όπου τουλάχιστον η μία είναι ιδιωτική και η άλλη δημόσια/κρατική. Είναι, δηλαδή το αποτέλεσμα μιας δια-οργανωσιακής σχέσης μεταξύ επιχείρησης και κυβέρνησης» (Kramer κ.ά. 2002, σελ. 269) (μετάφραση από Σ.Α.).

Στον ορισμό αυτόν βλέπουμε ότι ο σύνδεσμος μεταξύ επιχείρησης και κυβέρνησης είναι απαραίτητη προϋπόθεση για να χαρακτηρίσουμε ένα έγκλημα ως κρατικό-εταιρικό.

Όταν το φθινόπωρο του 1990 οι Kramer και Michalowski αποφάσισαν να συνεργαστούν ώστε να αναπτύξουν ένα θεωρητικό μοντέλο ανάλυσης και να εξηγήσουν τα κρατικά-εταιρικά εγκλήματα διαφοροποίησαν τον προηγούμενο ορισμό. Οι δύο ακαδημαϊκοί επεσήμαναν για ακόμη μια φορά ότι το κρατικό-εταιρικό έγκλημα είναι μια μορφή οργανωσιακής παραβατικότητας και ότι αρκετές μορφές οργανωσιακής παραβατικότητας αναπτύσσονται στα «διάκενα των κυβερνήσεων και των εταιρειών» (Kramer κ.ά. 2002: 270). Έτσι ο ορισμός που πρότειναν ανέφερε ότι: το κρατικό-εταιρικό έγκλημα είναι «οι παράνομες ή κοινωνικά επιβλαβείς πράξεις που πραγματοποιούνται όταν ένας ή περισσότεροι φορείς της πολιτικής διακυβέρνησης επιδιώκουν ένα στόχο σε άμεση συνεργασία με έναν ή περισσότερους φορείς της οικονομικής παραγωγής και κατανομής» (Kramer κ.ά. 2002: 270) (μετάφραση από Σ.Α.).

Ο ορισμός παραμένει ίδιος στο βασικό σημείο του, δηλαδή στο ότι η επιβλαβής πράξη είναι αποτέλεσμα ενός συνδέσμου μεταξύ ιδιωτικών επιχειρήσεων και κυβερνήσεων. Εντούτοις, εντοπίζουμε κάποιες διαφορές. Η πρώτη αφορά την έκταση του ορισμού, με τον πρώτο να είναι εκτενής και λεπτομερής, ενώ ο δεύτερος πιο συμπυκνωμένος και απλουστευμένος. Η δεύτερη διαφορά είναι ότι ο πρώτος ορισμός αναφέρεται στην πράξη ως συλλογικό προϊόν και στην κοινή προσπάθεια για την επίτευξη του προϊόντος, ενώ ο δεύτερος περιορίζεται στην επιδίωξη. Αυτό σημαίνει ότι στον πρώτο ορισμό πρέπει να επέλθει το αποτέλεσμα για να χαρακτηριστεί η πράξη ως κρατικό-εταιρικό

251. Καθηγητής Κοινωνιολογίας στο Πανεπιστήμιο Western Michigan των ΗΠΑ.

252. Καθηγητής Ποινικής Δικαιοσύνης στο Πανεπιστήμιο Northern Arizona των ΗΠΑ.

253. Αναπληρώτρια καθηγήτρια Κοινωνιολογίας στο Πανεπιστήμιο North Carolina at Charlotte των Η.Π.Α.

έγκλημα, ενώ στον δεύτερο ορισμό η πρόθεση της πράξης αρκεί. Επίσης, στον πρώτο ορισμό αναφέρεται η ενεργή συμμετοχή των οργανώσεων υποδηλώνοντας ότι η ανοχή της πράξης δεν αρκεί ώστε να θεωρηθεί κρατικό-εταιρικό έγκλημα. Αυτή η προϋπόθεση έχει εξαλειφθεί στον δεύτερο ορισμό. Η τελευταία διαφορά που διακρίναμε ήταν η χρήση της λέξης «αλληλεπίδραση» στον πρώτο ορισμό σε αντίθεση με την «άμεση συνεργασία» του δευτέρου. Αυτή η διαφορά είναι ιδιαιτέρως σημαντική διότι αυτές οι δύο λέξεις καθορίζουν το είδος του συνδέσμου μεταξύ του κρατικού φορέα και της εταιρείας. Στην περίπτωση της «αλληλεπίδρασης» ο σύνδεσμος μεταξύ των δύο είναι χαλαρός και όχι τόσο ξεκάθαρος. Στην περίπτωση της «άμεσης συνεργασίας» η σχέση γίνεται πιο συγκεκριμένη κάνοντας ευκολότερη την ανάλυση της πράξης και την αναζήτηση ευθυνών. Οι Kramer και Michalowski υπερασπίστηκαν τον δεύτερο ορισμό ως καλύτερο και τόνισαν ότι μπορεί να εφαρμοστεί σε ένα ευρύ φάσμα περιπτώσεων (Kramer κ.ά. 2002: 270).

Το 1993 οι Aulette και Michalowski μελέτησαν το ατύχημα στο εργοστάσιο επεξεργασίας πουλερικών Imperial Food Products στο Χάμλετ της Β. Καρολίνας, κατά το οποίο ξέσπασε φωτιά με αποτέλεσμα το θάνατο 25 ανθρώπων και τον τραυματισμό άλλων 54, εξαιτίας των σοβαρών ελλείψεων στα μέτρα ασφάλειας από την εταιρεία. Οι Aulette και Michalowski σε αυτήν την περίπτωση διέκριναν ένα άλλο είδος σχέσης μεταξύ του κράτους και της εταιρείας, δηλαδή την κυβερνητική παράλειψη, η οποία επιτρέπει στην εταιρεία να διαπράξει μια παράνομη ή μια κοινωνικά επιβλαβή πράξη (Kramer κ.ά. 2002: 271). Έτσι, ο παθητικός ρόλος του κράτους (μια προϋπόθεση που δεν ίσχυε στους προηγούμενους ορισμούς που μόλις αναλύσαμε) και η αποτυχία του να εφαρμόσει τους νόμους (Bruce & Becker 2007: 30), αναδεικνύεται σε σημαντικό παράγοντα στοιχειοθέτησης του κρατικό-εταιρικού εγκλήματος. Άρα, σύμφωνα με αυτόν τον ορισμό δεν είναι απαραίτητη προϋπόθεση η ενεργή συμμετοχή του κράτους για τη διάπραξη του εγκλήματος, αρκεί η παράλειψη των ελεγκτικών μηχανισμών ή η ανοχή ώστε να δικαιολογείται η συμμετοχή του. Γι' αυτόν το λόγο οι Aulette και Michalowski δεν χρησιμοποιούν την «άμεση συνεργασία» προκειμένου να προσδιορίσουν το είδος σχέσης μεταξύ του κρατικού φορέα και της εταιρείας, αλλά «την αμοιβαία ενισχυτική αλληλεπίδραση» (δηλαδή η πράξη ή παράλειψη των κρατικών φορέων που μπορεί να ενισχύσει σημαντικά τη διάπραξη εγκληματικών ενεργειών χωρίς να υφίσταται άμεση συνεργασία μεταξύ τους). Έτσι, σύμφωνα με τον νέο ορισμό: το κρατικό-εταιρικό έγκλημα είναι «οι παράνομες ή κοινωνικά επιβλαβείς πράξεις που απορρέουν από την αμοιβαία ενισχυτική αλληλεπίδραση μεταξύ (1) πολιτικών ή/και πρακτικών επίτευξης στόχων ενός ή περισσότερων φορέων πολιτικής διακυβέρνησης και (2) πολιτικών ή/και πρακτικών επίτευξης στό-

χων ενός ή περισσότερων φορέων οικονομικής παραγωγής και κατανομής» (Aulette & Michalowski 1993) (μετάφραση από Σ.Α.).

Η χρήση του συγκεκριμένου όρου διευρύνει τον ορισμό σε σχέση με αυτόν των Kramer και Michalowski επειδή μετριάξει την ένταση της σχέσης ανάμεσα στις δύο οργανώσεις.

Οι Kramer και Michalowski θεωρούν ότι το κρατικό-εταιρικό έγκλημα μπορεί να έχει τότε δύο μορφές: το κρατικό-εταιρικό που υποκινείται από το κράτος (state-initiated corporate crime) και το κρατικό-εταιρικό που διευκολύνεται από το κράτος (state-facilitated corporate crime) (Michalowski & Kramer 2006: 21). Το κρατικό-εταιρικό έγκλημα που υποκινείται από το κράτος τελείται όταν εταιρείες, οι οποίες εκμισθώνονται από το κράτος, εμπλέκονται σε παραβατική συμπεριφορά σύμφωνα με την καθοδήγηση ή την ανοχή της κυβέρνησης. Το κρατικό-εταιρικό έγκλημα που διευκολύνεται από το κράτος τελείται όταν οι νόμοι του κράτους δεν εφαρμόζονται ώστε να περιορίσουν την εταιρική παραβατικότητα είτε εξαιτίας συμπαιγνιών μεταξύ εταιρείας και κυβέρνησης ή κοινών στόχων των οποίων η επίτευξη θα παρεμποδιστεί από την εφαρμογή των νόμων (Kramer κ.ά. 2002: 271-272).

Πρέπει να αναφέρουμε ότι κανένας από τους τρεις ορισμούς δεν έχει επικρατήσει. Οι ακαδημαϊκοί που ασχολούνται με το θέμα αναφέρονται σε όλους τους ορισμούς ως ισάξιους. Ωστόσο, όλοι οι εκπρόσωποι της υπερεθνικής εγκληματολογίας επισημαίνουν τον προαναφερθέντα διαχωρισμό των Kramer και Michalowski ανάμεσα στο έγκλημα που υποκινείται από το κράτος και σε αυτό που ενισχύεται από το κράτος (βλ. π.χ. Huismann 2008: 183-184).

2.3 *Ενοποιημένο ή ολοκληρωμένο μοντέλο ανάλυσης (integrative model) του κρατικού-εταιρικού εγκλήματος*

Η υπερεθνική εγκληματολογία θεωρεί ότι η ανάλυση ενός υπερεθνικού εγκλήματος πρέπει να λάβει υπόψιν διάφορους παράγοντες σε διαφορετικά επίπεδα (Rothe & Mullins 2008: 137), αλλά και να χρησιμοποιήσει διαφορετικά θεωρητικά εργαλεία ώστε να καταλήξει σε μια αξιόπιστη ανάλυση. Αυτή η θεωρητική προσέγγιση για την ανάλυση της υπερεθνικής εγκληματικότητας ονομάζεται «ολοκληρωμένο ή ενοποιημένο μοντέλο ανάλυσης». Το ενοποιημένο μοντέλο ανάλυσης, όπως θα δούμε αναλυτικά στη συνέχεια, χρησιμοποιεί θεωρίες της «κλασικής» εγκληματολογίας (βλ. Πίνακα 1) και τις κοινωνιολογικές προσεγγίσεις της εγκληματολογίας όπως, τη θεωρία της «διαφοροποιούσας συναναστροφής» (επίσης διαφοροποιημένης ή διαφορικής), τη θεωρία του οργανωσιακού εγκλήματος, τη θεωρία της ανομίας και της έντασης, τη θεωρία

της υποκουλούρας, τη θεωρία της επανεντακτικής ντροπής, τη θεωρία του αυτοελέγχου, τη θεωρία των τεχνικών εξουδετέρωσης, τη θεωρία της κοινωνικής αποδιοργάνωσης και τη θεωρία της ανομίας. Το συγκεκριμένο μοντέλο, χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά, από τον Ronald Kramer (Καθηγητή Κοινωνιολογίας στο Πανεπιστήμιο Western Michigan των Η.Π.Α.) και τον Raymond Michalowski (Καθηγητή Ποινικής Δικαιοσύνης στο Πανεπιστήμιο Northern Arizona των Η.Π.Α.) το Νοέμβριο 1990 για τη μελέτη του κρατικού-εταιρικού εγκλήματος, μιας παραμελημένης, όπως υποστήριξαν, μορφής οργανωσιακής παραβατικότητας (Kramer, Michalowski & Kauzlarich 2002: 269).

Αρχικά, οι Kramer και Michalowski (1990) παρατήρησαν ότι υπήρχαν τρεις διαφορετικές θεωρητικές προσεγγίσεις του εταιρικού εγκλήματος σε διαφορετικά επίπεδα κοινωνικής δράσης (Kramer κ.ά. 2002: 272). Σε ατομικό επίπεδο, η θεωρία της διαφοροποιούσας συναναστροφής του Sutherland, επικεντρώνονταν στη «διαδικασία μάθησης αντιλήψεων και συμπεριφορών που υποστηρίζουν και ενθαρρύνουν την παράβαση των νόμων» (Σπινέλλη 2005: 264, αναλυτικά Αλεξιάδη 2004: 66-68, Σπινέλλη 2005: 266-268). Στο επίπεδο μιας οργάνωσης, όπως οι ιδιωτικές εταιρείες, τράπεζες κλπ., η θεωρία για το οργανωσιακό έγκλημα υποστηρίζει ότι οι οργανώσεις παραβιάζουν τους νόμους εξαιτίας της έμφασης στην επίτευξη των στόχων τους (Schragger & Short 1978, Braithwaite 1989: 337) ή δυσλειτουργιών στην εσωτερική δομή της οργάνωσης (Kramer & Michalowski 2006: 22). Τέλος, σε θεσμικό επίπεδο, οι νεομαρξιστικές θεωρίες ασκούν κριτική στην ευρύτερη πολιτικοοικονομική δομή του καπιταλιστικού συστήματος, το οποίο κατηγορείται ότι εμπεριέχει εγγενείς εγκληματογόνες δυνάμεις (Young 1981: 325, Passas 1990: 158-159). Οι Kramer και Michalowski (1990) υποστήριξαν ότι αυτές οι τρεις θεωρίες, παρά τη διαφορετικότητά τους, μπορούν να ενσωματωθούν σε ένα ενιαίο θεωρητικό πλαίσιο (βλ. τις εγκληματολογικές θεωρίες που χρησιμοποιούνται για την ανάλυση του κρατικού-εταιρικού εγκλήματος στον Πίνακα 1), το οποίο θα εξηγεί την εταιρική και κρατική παραβατικότητα (ως μορφές οργανωσιακού εγκλήματος) λαμβάνοντας υπόψη όχι μόνο το «ατομικό στοιχείο» που μπορεί να προκαλεί την παραβατική συμπεριφορά (πρακτική της κλασικής εγκληματολογίας) αλλά και παράγοντες που σχετίζονται με την οργανωσιακή δομή των εταιρειών και την κοινωνική δομή (Kramer κ.ά. 2002: 273, Bruce & Becker 2007: 35) του κράτους.

Έτσι, οι Kramer & Michalowski (1990) συνέδεσαν τα τρία επίπεδα ανάλυσης που μόλις περιγράψαμε (ατομικό, οργανωσιακό, θεσμικό) με τρεις καταλύτες δράσης (catalysts for action), όπως τους ονόμασαν, διότι θεώρησαν ότι οποιαδήποτε οργανωσιακή παραβατική συμπεριφορά είναι «απόρροια πολλαπλών καταλυτών και δυνάμεων» (Rothe & Mullins 2008: 137). Οι καταλύτες

δράσης είναι το κίνητρο (motivation), η δημιουργία της ευκαιρίας (opportunity structure) και η λειτουργικότητα του ελέγχου (operationality of control). Για εκείνους το ζητούμενο είναι, πώς ο κάθε καταλύτης δράσης επηρεάζει την οργανωσιακή συμπεριφορά, σε κάθε επίπεδο ανάλυσης. Συνεπώς, το θεωρητικό τους μοντέλο βασίζεται στην υπόθεση ότι η εγκληματική συμπεριφορά είναι αποτέλεσμα μιας σύμπτωσης μεταξύ της πίεσης για την επίτευξη του στόχου, της διαθεσιμότητας και ελκυστικότητας των παράνομων μέσων και της έλλειψης αποτελεσματικού κοινωνικού ελέγχου (Michalowski & Kramer 2006: 24).

Πίνακας 1: Εγκληματολογικές θεωρίες που χρησιμοποιεί η ανάλυση του κρατικού-εταιρικού εγκλήματος (συνόψιση Σ.Α.)

Θεωρία «διαφοροποιούσας συναναστροφής»	Sutherland	Η διαδικασία μάθησης αντιλήψεων και συμπεριφορών ενισχύουν την παραβατική συμπεριφορά
Θεωρία του «οργανωσιακού εγκλήματος»	Schrager & Short	Οι οργανώσεις παραβιάζουν τους νόμους εξαιτίας της δομής τους και της έμφασης στην επίτευξη των στόχων
Θεωρία της «ανομίας» & της «έντασης» (anomie & strain theory)	Merton	Η διάσταση μεταξύ της υλοποίησης των στόχων και διαθέσιμων μέσων μπορεί να οδηγήσει σε παραβατική συμπεριφορά
Θεωρία για τις «υποκοουλτούρες» ή της υποκοουλτούρας	Cohen	Σχεδιάζουν τις παράνομες ευκαιρίες και τις διαχέουν εντός της οργάνωσης
Θεωρία της «επανεντακτικής ντροπής»	Braithwaite	Το «αίσθημα ντροπής» μπορεί να αποβεί αποτρεπτικό για κάποιον ώστε να τελέσει μία παράνομη πράξη
Θεωρία του «αυτοελέγχου»	Hirschi & Gottfredson	Η εγκληματική συμπεριφορά προέρχεται από άτομα με χαμηλό επίπεδο αυτοελέγχου που δεν μπορούν να αντισταθούν στις ευκαιρίες για τέλεση εγκλημάτων
Θεωρία των «τεχνικών εξουδετέρωσης»	Sykes & Matza	Εκμάθηση τεχνικών για να «εξουδετερωθεί» η ευθύνη της εγκληματικής πράξης
Θεωρία της «κοινωνικής αποδιοργάνωσης»	Shaw & McKay	Η εγκληματικότητα οφείλεται περισσότερο στην κοινωνική αποδιοργάνωση ενός παθολογικού περιβάλλοντος παρά σε άτομα με κάποια ανωμαλία
Θεωρία της «ανομίας»	Durkheim	Η ανομία που επικρατεί εντός μιας κοινωνίας οδηγεί σε καταστάσεις διάλυσης, έλλειψης κανόνων και απορρύθμισης
Νέομαρξιστικές θεωρίες	Taylor, Walton & Young	Η δομή του καπιταλιστικού συστήματος είναι αυτό που προκαλεί το έγκλημα εξαιτίας της ανισότητας που προκαλεί στην κοινωνία

Ο πρώτος καταλύτης, το κίνητρο, αφορά τη βαρύτητα που έχει η επίτευξη του στόχου. Η κυβέρνηση, η εταιρεία και το άτομο είναι εκείνοι που θέτουν την επίτευξη του στόχου ως προτεραιότητα και αυτό προσδιορίζει την κοινωνική δράση τους. Επί παραδείγματι, έχουμε ένα άτομο το οποίο επιδιώκει ορισμένους στόχους στη ζωή του (επάγγελμα με ικανοποιητικές απολαβές, αξιοποίηση των προσόντων του κ.ά.). Αυτό το άτομο εργάζεται σε μια εταιρεία, η οποία αξιολογεί τους υπαλλήλους της βάσει της επίτευξης εταιρικών στόχων που τους έχει θέσει. Στη συνέχεια η εταιρεία δραστηριοποιείται σε ένα ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον του οποίου οι θεσμοί και η κουλτούρα θέτουν επίσης, ως βασική προτεραιότητα, την επίτευξη πολιτικών και οικονομικών στόχων. Τότε η συμπεριφορά όλων των ανωτέρω δρώντων θα καθορίζεται από το συγκεκριμένο κίνητρο, δηλαδή την επίτευξη του στόχου. Δεν αποκλείεται δε να υιοθετήσουν και εγκληματική συμπεριφορά για να τον εκπληρώσουν (Kramer κ.ά. 2002: 273).

Ο δεύτερος καταλύτης, η ευκαιρία, αφορά τη διαθεσιμότητα νόμιμων μέσων για την επίτευξη του στόχου. Οι Kramer και Michalowski υποστηρίζουν ότι η πιθανότητα παραβατικής συμπεριφοράς αυξάνεται αν τα νόμιμα μέσα για την επίτευξη του στόχου είναι περιορισμένα. Επίσης, ισχυρίζονται ότι αν η κατανομή των μέσων επίτευξης ενός στόχου εντός μιας επιχείρησης είναι άνιση, εξαιτίας της δομής της ίδιας της επιχείρησης, και οι υπάλληλοι αντιληφθούν ότι δεν έχουν πρόσβαση στα νόμιμα μέσα, κάτω από την πίεση της επιθυμίας για επιτυχία πιθανόν να αναζητήσουν εναλλακτικούς τρόπους, κάποιιοι μάλιστα να είναι αντιδεοντολογικοί, παράνομοι ή και εγκληματικοί (Kramer κ.ά. 2002: 275).

Ο τρίτος καταλύτης, ο έλεγχος, έχει σημαντικό ρόλο και στα τρία επίπεδα κοινωνικής δράσης που εξετάζουμε, διότι αποτελεί τον παράγοντα εκείνον που θα περιορίσει ή θα ενισχύσει την παράνομη δράση της οργάνωσης. Επομένως, σε μια κοινωνία με έντονο κοινωνικό έλεγχο, είναι φυσικό οι επιχειρήσεις να αναπτύσσουν εταιρική κουλτούρα που θα ενισχύει τη συμμόρφωσή τους, όχι μόνο των μελών τους αλλά και συνολικά της εταιρείας, στους νόμους του κράτους και τους κανονισμούς της εταιρείας. Συνεπώς, και τα άτομα με τη σειρά τους διαμορφώνουν μια προσωπική ηθική που αποτρέπει την παραβατική συμπεριφορά (Kramer & Michalowski 2006: 26). Στην περίπτωση που συμβαίνει το ακριβώς αντίθετο, δηλαδή δεν υπάρχει αποτελεσματικός κοινωνικός έλεγχος, τότε η παραβατική συμπεριφορά ενισχύεται.

3. Επίλογος

Το παρόν άρθρο εξέτασε μια νέα προσέγγιση στην επιστήμη της εγκληματολογίας, την υπερεθνική εγκληματολογία. Η καινούργια αυτή προσέγγιση που αναπτύχθηκε από Ολλανδούς και Αμερικανούς εγκληματολόγους έχει ως κεντρικό θέμα τα διεθνή εγκλήματα και τα εγκλήματα μεγάλης κλίμακας που διαπράττουν κρατικές και επιχειρηματικές οργανώσεις, τα οποία, όπως υποστηρίζουν, προκαλούν πιο σοβαρές και επικίνδυνες βλάβες για τους πολίτες από το κοινό έγκλημα. Επίσης, οι υπερεθνικοί εγκληματολόγοι υποστηρίζουν ότι αυτές οι πράξεις έχουν αγνοηθεί από την επιστημονική κοινότητα, δεν έχουν ποινικοποιηθεί και ως εκ τούτου παραμένουν ατιμώρητες.

Ένα από τα αντικείμενα μελέτης της υπερεθνικής εγκληματολογίας είναι οι παράνομες δράσεις που προκύπτουν από την συνεργασία ιδιωτικών επιχειρήσεων και κρατικών φορέων. Η υπερεθνική εγκληματολογία ονομάζει αυτού του είδους τα εγκλήματα «κρατικά-εταιρικά» εγκλήματα. Βασικό εργαλείο ανάλυσης της υπερεθνικής εγκληματολογίας είναι το ενοποιημένο θεωρητικό μοντέλο ανάλυσης διότι οι υπερεθνικοί εγκληματολόγοι θεωρούν ότι είναι περιεκτικότερο μοντέλο ανάλυσης και εξηγεί καλύτερα τις αιτίες αυτών των εγκλημάτων. Είναι επίσης σημαντικό ότι με την ανάδειξη των κρατικών-εταιρικών εγκλημάτων από την υπερεθνική εγκληματολογία αναγνωρίζεται η σημαντική εμπλοκή των εταιρειών στη διάπραξη διεθνών και σοβαρών εγκλημάτων, το οποίο αγνοούσε μέχρι τώρα η εγκληματολογία. Η ανάλυση των εγκλημάτων που τελούν ιδιωτικές επιχειρήσεις σε συνεργασία με κρατικούς φορείς βρίσκεται στην καρδιά ενός έντονου προβληματισμού στην εγκληματολογική σκέψη. Ποια είναι τα εγκλήματα εκείνα που ζημιώνουν τους πολίτες σε μεγάλη κλίμακα και από ποιους διαπράττονται; Εκεί φαίνεται ότι υπάρχει μια διχογνωμία μεταξύ των εγκληματολόγων.

Από τη μία, είναι εκείνοι που υποστηρίζουν ότι η επιστήμη της εγκληματολογίας θα πρέπει να διευρύνει το ερευνητικό της πεδίο και να ασχοληθεί με εγκλήματα που δεν αφορούν μόνο το κοινό ποινικό δίκαιο, αλλά και με άλλες μορφές εγκληματικότητας που βλάπτουν μεγάλο αριθμό προσώπων για να ανταποκριθεί στις προκλήσεις της σύγχρονης κοινωνίας. Θεωρούν ότι ο κλασικός ορισμός του εγκλήματος όπως διατυπώνεται στο ποινικό δίκαιο, εξυπηρετεί συμφέροντα της άρχουσας τάξης και διαμορφώνει το είδος του κοινωνικού ελέγχου που υφίσταται μέσα στην κοινωνία. Από την άλλη, οι κλασικοί εγκληματολόγοι υποστηρίζουν ότι μια ευρεία έννοια του εγκλήματος, αυτή που βασίζεται στην κοινωνική βλάβη, δεν είναι αποτελεσματική τουλάχιστον όσο παραμένει γενική και αφηρημένη, χωρίς καθόλου κριτήρια για το ποια συμπεριφορά θα θεωρείται κοινωνικά επιβλαβής.

Συνεπώς, πρέπει να αναφέρουμε ότι η ανάπτυξη της υπερεθνικής εγκληματολογίας και ο τρόπος που προσεγγίζει το έγκλημα ενέχει κάποιους κινδύνους οι οποίοι μας κάνουν επιφυλακτικούς ως προς τη χρησιμότητά της.

Παραδείγματος χάριν, το κλασσικό ποινικό δίκαιο βασίζεται στη δικαιοκρατική αρχή «κανένα έγκλημα καμιά ποινή χωρίς νόμο», δηλαδή μόνο νόμος προσδιορίζει το έγκλημα και την ποινή του. Βασικός στόχος της συγκεκριμένης αρχής είναι από τη μια πλευρά η προστασία των έννομων αγαθών και από την άλλη η εξασφάλιση των ατόμων από την αυθαιρεσία και την καταπίεση (Μαγκάκης 1984: 81) του κράτους. Επομένως, ένας πιο διευρυμένος όρος του εγκλήματος, αυτόματα διακυβεύει τις ατομικές ελευθερίες των πολιτών από τυχόν καταχρήσεις της κρατικής και κυρίως της υπερεθνικής εξουσίας. Επιπροσθέτως, υπάρχει σοβαρός κίνδυνος δημιουργίας κρατών τιμωρών και κρατών τιμωρουμένων, ιδιαίτερα στο επίπεδο της διεθνούς εγκληματικότητας, που είναι το κύριο αντικείμενο της υπερεθνικής εγκληματολογίας. Τα ισχυρά κράτη, μπορεί να χρησιμοποιούν έναν διευρυμένο ορισμό του εγκλήματος για να κατηγορήσουν λιγότερο ισχυρά κράτη και με πρόσχημα τη «κοινωνική βλάβη» υπερεθνικής εμβέλειας να δικαιολογούν την τιμωρία αυτών των κρατών και τις κυρώσεις σε βάρος τους. Ουσιαστικά δηλαδή τα ισχυρά κράτη θα έχουν ακόμη μια δυνατότητα να εκμεταλλεύονται τα λιγότερα ισχυρά, χαρακτηρίζοντας τα τώρα με τη βοήθεια του δικαίου ως κράτη-εγκληματίες για την εξυπηρέτηση δικών τους συμφερόντων.

Γενικότερα, η «εγκληματοποίηση» των λεγόμενων «κοινωνικών βλαβών» δημιουργεί γενικές και ασαφείς έννοιες στο ποινικό δίκαιο διακινδυνεύοντας την κοινωνική του λειτουργία που είναι η προστασία των ατομικών δικαιωμάτων. Ταυτόχρονα, δίνει την αφορμή για τη δημιουργία ενός υπερεθνικού ποινικού δικαίου όλο και περισσότερο, γενικότερων και ασαφών κοινωνικών βλαβών.

Για όλους τους παραπάνω λόγους η υπερεθνική εγκληματολογία είναι μία σύγχρονη εγκληματολογική προσέγγιση η οποία έχει ενδιαφέρουσες ιδέες χωρίς να παρέχουν όμως την ασφάλεια για την ισότιμη χρήση του δικαίου, αντίθετα δίνουν τη δυνατότητα να αποτελέσει η υπερεθνική εγκληματολογία εργαλείο για την επιβολή ακόμη μια φορά της θέλησης των ισχυρών.

Βιβλιογραφία

- Αλεξιάδης, Σ. (2004). *Εγκληματολογία*, 4η έκδ., Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη.
- Braithwaite, J. (1989). «Criminological theory and organizational crime», *Justice Quarterly*, 6(3), σελ. 333-358.

- Bruce, A. & Becker, P.J. (2007). «State-corporate crime and the Paducah Gaseous diffusion plant», *Western Criminology Review* 8(2), σελ. 29-43.
- Γιόκαρης, Α. & Παζαριτζή, Φ. (2008). Εθνική και διεθνής ποινική καταστολή των διεθνών εγκλημάτων, Α.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή.
- Chambliss, W.J. (1989). «State-organised crime-The American society of criminology, 1988 Presidential Address», *Criminology*, 27(2), σελ. 183-208.
- Cohen, S. (1993). «Human rights and crimes of the state: The culture of denial», *Australia and New Zealand Journal of Criminology*, 26(2), σελ. 97-115.
- Friedrichs, D.O. (εκδ.) (1998). *State crime: defining, delineating and explaining state crime*, Ashgate, Aldershot Hants, England.
- Friedrichs, D.O. (2007). «Trasnational crime and global criminology: definition-al, typological, and contextual conundrums», *Social Justice* 34(2), σελ. 4-18.
- Kramer, R.C., Michalowski, R.J. & Kauzlarich, D. (2002). «The origins and development of the concept and theory of state-corporate crime», *Crime & Delinquency* 48(2), σελ. 263-282.
- Μαγκάκης, Γ.Α. (1984). *Ποινικό Δίκαιο. Διάγραμμα Γενικού Μέρους*, 3η έκδ., Παπαζήσης, Αθήνα.
- Michalowski, R.J. & Kramer, R.C. (εκδ.) (2006). *State-corporate crime. Wrongdoing at the intersection of business and government*, Rutgers University Press, Piscataway, NJ.
- Μυλωνόπουλος, Χ.Χ. (1993). *Διεθνές Ποινικό Δίκαιο. Τα τοπικά όρια των ποινικών νόμων. Εισαγωγή-Θεμελιώδεις Έννοιες-Ερμηνεία Άρθρων 5-11 ΠΚ*, 2η έκδ., Α.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή.
- Passas, N. (1990). «Anomie and corporate deviance», *Contemporary Crises* 14(1), σελ. 57-178.
- Pontell, H.N. & Geis, G. (εκδ.) (2007). *International Handbook of White-Collar and Corporate Crime*, Springer, New York.
- Schrager, L.S. & Short, J.F. (1978). «Toward a sociology of organizational crime» *Social Problems* 24(4), σελ. 407-419.
- Smeulers, A. & Haveman, R. (εκδ.) (2008). *Supranational criminology: Towards a criminology of international crimes*, Intersentia, Antwerp-Oxford-Portland.
- Σπινέλλη, Κ.Α. (2005). *Εγκληματολογία. Σύγχρονες και παλαιότερες κατευθύνσεις*, Α.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή.
- Sutherland, H.E. (1940). «White-collar criminality», *American Sociological Review* 5(1), σελ. 1-12.
- Young, T.R. (1981). «Corporate crime: A critique of the Clinard report», *Contemporary Crises* 5(3), σελ. 323-336.